

Slovenská medzivojnová poézia

1. VITALIZMUS

Ján Smrek

1898 – 1982

- vlastným menom **Ján Čietek**
 - narodil sa v Zemianskom Lieskovom, ale v detstve osirel » evanjelický sirotinec v Modre
 - počas 1. svetovej vojny sa ako vojak dostal až do Turecka a Palestíny
 - vyskúšal viaceré zamestnania – teológia, obchod, učiteľstvo, no najviac sa venoval novinárstvu
 - pôsobil v Národných novinách v Martine
 - počas pobytu v Prahe (1930 – 1939) založil a redigoval **Edíciu mladých slovenských autorov** a kultúrny týždenník **Elán** – vydával ho až do roku 1947
 - sústredil tu najväčšiu kvalitu slovenskej literatúry + dáva priestor mladým autorom
 - 50. roky – nútená odmlka, venoval sa prekladu
-
- Ján Smrek bol básnikom životného optimizmu a neúnavným hľadačom lásky a harmónie**
 - bol predstaviteľom vitalizmu v slovenskej medzivojnovnej literatúre**
 - filozofia vitalizmu vznikla vo Francúzsku ako reakcia na 1. svetovú vojnu**
 - H. Bergson – základom života je životný elán, energia – fr. *élan vital***
 - témy budovania, stavania, konštruovania, hrania sa**
 - snaha prekonať traumu a bolesť vojny nachádzaním jednoduchej krásy v bežnom živote, v maličkostiach**
 - ospevuje život, činnosť, senzualizmus – človek vníma krásu všetkými zmyslami**
 - pevné miesto tu má láska, žena, krása, mladosť, priateľstvo, život vo všetkých podobách**
 - básnický jazyk je každodenný – hovorový jazyk aj s nárečovými prvkami**
 - väčšinou voľný verš – verš nemá pravidelný rým, nedodríava sa istý počet slabík, ...**
-
- debut – básnická zbierka **ODSÚDENÝ K VEČITEJ ŽÍZNI** (1922)
 - symbolizmus** » pesimistické (smutné) motívy z ťažkého detstva, z čias vojny, pocity nepochopenia a samoty
 - záverečná báseň tejto zbierky **DNES MILUJEM SVOJ DEŇ** už predznamenáva básnikov obrat k životu a jeho hodnotám
 - signalizuje prechod od pesimizmu k optimizmu

Dnes milujem svoj Deň.

Noc miloval som včera.

Tak láskal som ju, v rukách sa mi chvela

A sľubovala sen.

...

Hľa, milujem svoj Deň

a najmä svoje Ráno !

Ono dnes mlčí, zajtra však ma zľúba

a povie svoje: Áno.

- posun k vitalizmu plne deklarujú básnické zbierky
 - CVÁLAJÚCE DNI** (1925)
 - BOŽSKÉ UZLY** (1929)
 - IBA OČI** (1933)
- svet vnímal očami dieťaťa, aby zvestoval ľuďom krásu, lásku, radosť z pohybu, z poznávania prírody a vzdialených krajín, ale aj premeny života pod vplyvom civilizácie
- prevláda tu radostný pocit zo života, ľúbostné motívy
- námety pre niektoré básne » cesty po Európe

- okrem pohybového prvku obsahuje jeho poézia aj zvukové a vizuálne zložky – zapájanie viacerých zmyslov
- Smrekove vitalistické verše plynú voľne, prirodzeným rytmom (princíp hravosti)
- básnická skladba **BÁSNIK A ŽENA** (1934)
- môžeme ju považovať za vrchol slovenskej ľúbostnej poézie
- odráža básnikove názory na poéziu, na vzťah života a skutočnosti, miesto ženy v živote básnika – vyjadruje obdiv a úctu k žene
- striedajú sa tu monologické pasáže s dialogickými, reflexívne s opisnými
- skladá sa z 5 častí:
 - **V zasneženom parku**: básnik sa náhodne stretne so ženou, básnik – pesimizmus, sklamanie – liek vidí v láske
 - **Pokračovanie jarne**: stretnutie a rozhovory sa menia na večnú lásku
 - **Letná noc na vode**: ich vzájomná láska vrcholí, básnik aj žena veria láske a majú fantastický pocit zo života a slávia ho
 - **Padajú listy**: prichádza jeseň, padajúce listy pripomínajú niečo pochmúrne, končiace, končí sa aj priateľstvo básnika a ženy
 - **Po desiatich rokoch**: opäť je zima a znovu sa náhodne stretnú – cyklický kompozičný (výstavbový) prvok

2. NEOSYMBOLIZMUS

- 20. – 30. roky 20. storočia – 2. vlna symbolizmu
- typické témy = smútok, samota, no po vojne sa vystupňoval pesimizmus, tragický pocit zo života, skepsa
- prvky dolorizmu – sebatrýzeň

Emil Boleslav Lukáč

1900 – 1979

- narodil sa v Hodruši
- študoval evanjelickú teológiu a filológiu v Bratislave, Paríži a Lipsku
- vzdal sa pôsobenia v cirkevných kruhoch – profesor literatúry na Hudobnej a dramatickej akadémii v Bratislave
- redigoval viaceré významné noviny a časopisy: Mladé Slovensko, Luk, Tvorba
- venoval sa aj prekladom z francúzskej poézie
- po 2. svetovej vojne – nežiaduci » vylúčený zo Zväzu slovenských spisovateľov, nemohol publikovať
- v medzivojnovom období a v rokoch Slovenského štátu bol poslancom parlamentu za národnosocialistickú stranu
- **prevažujú temné, hlboké tóny, tragika, pesimizmus, zúfalstvo**
- **charakteristická je aj meditatívnosť, snaží sa prísť k jadrú vecí**
- **túži po harmónii, no nenachádza ju**
- **vyjadruje sa v paradoxoch**
- **používa zložitý autorský slovník plný poetizmov, biblizmov, neologizmov, archaizmov a cudzích slov**
- **priekopník voľného verša**
- debutoval básnickou zbierkou **SPOVEDĽ** (1922)
- skutočnosť prežíval veľmi bolestne – štylizoval sa do postavy Lazára a jeho múk
- podlieha sebaanalýze, sponedá sa zo svojich pocitov
- sklony k dolorizmu – sebatrýzeň
- motívy smútku a bolesti
- prejavil sa tu aj jeho sklon vyjadrovať sa v protikladoch

- básnická zbierka **DUNAJ A SEINA** (1925)
- básnikov pobyt na Sorbone v Paríži prispel k posilneniu meditácií o domove a svete
- domov povýšil oproti svetu, cudzine na pevnú mravnú hodnotu
- cudzí svet vnímal Lukáč nepríjemne až nepriateľsky
- bližší je mu dedinský spôsob života, než mestská morálka (domovina X svet, dedina X mesto)
- nikdy neprijal mesto, hoci po návrate z Paríža sa usadil v Bratislave
- intímnu líniu naplno rozvinul v knižke **O LÁSKE NELÁSKAVEJ** (1928) » OXYMORON
- láska, zmyslové, erotické motívy (jedna zo základných zložiek Lukáčovej poézie)
- lásku vnímal ako protikladnú hru citov a rozumu, hru plnú bolestí, pochybností
- básne založené na protikladoch

„ Nesmiem byť šťastný, lebo šťastím
uplynie šťastie,
len z kyprej pôdy pochybností
nám láska rastie.“
(Paradoxon)

- básnická zbierka **KRIŽOVATKY** (1929)
- zamýšľa sa nad pomítnutou človeka, nad existenciálnymi otázkami a rozpormi vo svete
- vrcholí dolorizmus a skepsa

» básnické zbierky vydané v 30. a 40. rokoch = spoločenská tematika

» reaguje na vážne spoločenské udalosti: hospodárska kríza, nástup fašizmu, rasizmus, občianska vojna v Španielsku, vypuknutie 2. svetovej vojny, ...

» upozorňoval na hrozbu nemeckého nacizmu – ohrozenie základných kresťanských i kultúrnych hodnôt

» básne sú varovaním, prorockým, zúfalým výkrikom

POROVNANIE POÉZIE JÁNA SMREKA A EMILA BOLESLAVA LUKÁČA	
Ján Smrek – vitalizmus	Emil Boleslav Lukáč – neosymbolizmus
optimizmus	pesimizmus
túžba zabudnúť na minulosť	neustále pripomínanie si minulosti
zobrazenie konkrétneho zážitku	zobrazenie konkrétneho zážitku
hravosť	protiklad, paradox
optimistický životný pocit, senzualizmus	tragický, pesimistický životný pocit
poeta natus = prirodzený básnik	poeta doctus = kultivovaný básnik
hovorový jazyk	knižný, intelektuálny jazyk
poézia všedného dňa	meditatívny, reflexívny charakter poézie

3. KATOLÍCKA MODERNA

- skupina básnikov, ktorí vstúpili do literatúry v **30. rokoch** (ako nadrealisti)
- mladí katolícki básnici – kňazi, mnísi, ale aj praktizujúci katolíci (laici)
- spoločný znak ich tvorby – **obsah založený na kresťanskom humanizme**
- **ich poézia prináša hlavne duchovné posolstvo, hľadá zmysel viery a života človeka**
- nemali jednotnú poetiku ani vlastný program – líšili sa aj vo výbere jazykových prostriedkov
- vplyv **symbolizmu, poetizmu, surrealizmu**, katolícky orientovaných **francúzskych básnikov** (Paul Claudel, Henri Bremond), **Valentína Beniaka** („duchovný otec“)

- nadväzovali aj na slovenskú duchovnú lyriku – Konštantín, Hugolín Gavlovič
- vedúce osobnosti
 - **RUDOLF DILONG**
 - **PAVOL GAŠPAROVIČ HLABINA**
 - **KAROL STRMEŇ**
 - JANKO SILAN
 - GORAZD ZVONICKÝ
 - PAĽO UŠÁK – OLIVA
 - MIKULÁŠ ŠPRINC
 - SVETLOSLAV VEIGL
 - JÁN HARANTA
 - JÁN MOTULKO
- v ich tvorbe prevládali tri témy:
 - **náboženstvo**
 - **národ**
 - **rodný kraj**
- využívali **symboly z Biblie**, gréckej mytológie, motívy Veľkomoravskej ríše
- typický – **motív cesty** (cesta k Bohu)
- Katolícka moderna zohrala významnú úlohu najmä v rokoch 1935 – 1945
- po roku 1948 mnohí básnici emigrovali, v cudzine pokračovali v tvorbe
- tí, ktorí ostali doma, prestali publikovať, dostali sa na čiernu listinu, boli vyčiarknutí z učebníc a ich diela boli zakázané, do roku 1989 sa nesmeli o nich hovoriť

Pavol Gašparovič Hlbina

- teoretik katolíckej moderny, kňaz, básnik, významný prekladateľ
- básnická zbierka **Začarovaný kruh**

Rudolf Dilong

- 1905 – 1986, narodil sa v Trstenej
- ako 2-ročnému mu umrela matka – jej smrť zanechala v jeho živote veľkú stopu
- ako 15-ročný vstúpil k františkánom, vyštudoval teológiu, bol vysvätený za kňaza
- počas vojny pôsobil pri vojsku
- v roku 1945 emigroval do Talianska, odtiaľ do Argentíny (pôsobil medzi slovenskými vyst'ahovalcami), neskôr žil a pôsobil v Pittsburgu, tam aj umrel
- napísal viac ako 100 diel
- ako básnik bol ovplyvnený surrealizmom, poetizmom, vitalizmom a imaginatívnou poéziou J. A. Rimbauda
- experimentoval s básnickými výrazmi a jazykom
- bol zástancom asociatívneho písania
- v jeho tvorbe je výrazný senzualizmus (farebnosť, hudobnosť veršov)
- v jeho tvorbe nájdeme pásma (ovplyvnený G. Appolinairom)
- v tvorbe prítomné duchovné a kresťanské motívy
- popredný predstaviteľ katolíckej moderny
- básnické zbierky **Mladý svadobník**
Helena nosí Ľaliu
Ja, Rudolf Dilong, trubadúr

Janko Silan

- vlastným menom Ján Ďurka – pseudonym podľa rodiska (Silo)
- celý život si niesol svoj kríž – slabý zrak
- katolícky kňaz, básnik
- básne sú dosť pochmúrne, častý motív kuvika (posol smrti)
- básnické zbierky: **Piesne zo Ždiaru**
Piesne z Javoriny
Rebrík do neba
Kuvici

4. PROLETÁRSKA POÉZIA = BÁSNICKÁ TVORBA SKUPINY DAV

- väčšina mladých básnikov v poprevratovom období vystupovala s protitradičným programom (nadšenie z novej situácie)
- vzbudil veľký ohlas, pretože vedľa seba boli zoradené príspevky rôzneho zamerania
- pozornosť vzbudzovali básnici so socialistickou orientáciou, ktorí sa tu reprezentovali dosť živelné
- nadviazali na futurizmus, expresionizmus, konštruktivizmus, poetizmus
- títo autori sa najprv združovali okolo časopisu Mladé Slovensko » redigoval ho Laco Novomeský a Ján Rob Poničan
- publikovali aj v časopisoch Spartakus a v prílohe Pravdy chudoby – Proletárska nedeľa
- roku 1924 slovenskí študenti v Prahe založili časopis DAV, okolo ktorého sa sformovala skupina Ľavicovo – socialisticky orientovaných autorov (davisti)
- hlásili sa k socialistickým ideálom, marxistickej ideológii, boli členmi Komunistickej strany
- propagovali a oslavovali ruskú revolúciu
- neskôr prešli k novému literárnemu smeru – k socialistickému realizmu
 - LACO NOVOMESKÝ
 - JÁN ROB PONIČAN
 - FRAŇO KRÁĽ
 - PETER JILEMNICKÝ
 - VLADIMÍR CLEMENTIS
 - ANDREJ SIRÁCKY
 - DANIEL OKÁLI
 - EDUARD URX

Laco Novomeský

1904 – 1976

- básnik, publicista, politik, najvýznamnejší predstaviteľ avantgardnej Ľavicovo orientovanej poézie
- narodil sa v Budapešti (syn krajčírkeho majstra)
- učiteľ, redaktor Ľavicových novín
- 1825 vstúpil do KSČ
- v roku 1944 sa aktívne zapojil do prípravy SNP
- po vojne sa venoval politickej činnosti – osveta, kultúra
- v roku 1950 bol nespravodlivo obvinený za nepriateľský postoj voči republike – buržoázny nacionalista (10 rokov väzenia v Ilave)
- v 60. rokoch bol občiansky a umelecky rehabilitovaný
- prvé básne uverejňoval začiatkom 20. rokov v časopisoch Svojet', Vatra, Mladé Slovensko
- inšpiráciu a zdroje pre svoju poetiku hľadal nielen doma, ale aj v inonárodnej literatúre: Krasko, Wolker, Jesenin, Nezval, Seifert, Majakovskij, Apollinaire
- Novomeského básne sú lyrické, obsahujú pôsobivé personifikácie, metafory, asociácie, kalambúry (slovné hračky)

- dôraz kládol na eufonickosť (ľubozvučnosť) veršov
- socialistická avantgarda (proletárska poézia), poetizmus, symbolizmus, nadrealizmus, civilizmus
- debut – básnická zbierka **NEDEĽA** (1927)
- Novomeského tvorbu nemožno hodnotiť kritériami jedného smeru alebo prúdu, pretože vytvoril vlastnú originálnu poetiku – ŠIEL VLASTNOU CESTOU
- sociálne ladené verše, melancholické básne, naplnené osobným smútkom
 - „... chcel som, aby poézia šiestich všedných dní bola dňom siedmym, dňom nedeľným...“
- svoj básnický talent ďalej rozvinul v básnickej zbierke **ROMBOID** (kosodĺžnik) (1932)
- silný vplyv poetizmu
- je očarený cestami a diaľkami, putovaním za poznáním a povinnosťami
- uplatnil tu v hojnej miere rýmové variácie, aliterácie
- oživuje veci tým, že ich posúva do nových významových súvislostí
- básnická zbierka **OTVORENÉ OKNÁ** (1935)
- tento názov sa stal programovým zámerom mladej umeleckej generácie » otváranie okien do Európy

5. NADREALIZMUS

- je to slovenská podoba európskeho surrealizmu, formuje sa v 30. rokoch 20. storočia
- slovenský nadrealizmus súvisí svojím vznikom s českým surrealizmom
- faktické sformovanie nadrealistickej skupiny súvisí s tvorivými aktivitami **Rudolfa Fabryho** – 1935 básnická zbierka UŤATÉ RUKY
- za oficiálny začiatok činnosti nadrealistickej skupiny sa považuje 28. február **1939** – **večierok nadrealistickej poézie**
- prvým kolektívnym prejavom nadrealistického hnutia bol zborník *Áno a nie* (1938) – áno všetkému pokrokovému, nie všetkým formám zotročovania
- predstavitelia:
 - **Rudolf Fabry**
 - **Štefan Žáry**
 - **Július Lenko**
 - **Vladimír Reisel**
 - **Pavel Bunčák**
 - **Ján Brezina**
 - **Ján Rak**
- **nadrealisti sa usilovali o poéziu nového videnia**
- **väčšinou odmietali tradičné hodnoty**
- **hľadali všetky možnosti, ktoré núka poézia, cieľom bola „čistá“ poézia, odpútaná od spoločenskej skutočnosti**
- **dokázali netušené rytmické a obrazotvorné vlastnosti slovenčiny**
- **uplatnenie našla metóda AUTOMATICKÉHO PÍSANIA – uprednostňovanie obrazného myslenia pred racionálnym**
 - **písať bez kontroly, ktorú vykonáva rozum**
 - **nevyčerpatelným zdrojom je podvedomie**
- **básnické texty sú prevažne polytematické (mnohonámetové) a viacvýznamové**
- **používali výlučne voľný verš**
- **priniesli úplne novú obraznosť**
- **z básnických prostriedkov dominuje metafora (oslnivé, magické metafory), najmä genitívna**
- **kľúčovitá krása: Žáry: „...krása bude kľúčovitá alebo vôbec nebude...“**

Rudolf Fabry

1915 – 1982

- je zakladateľskou osobnosťou slovenského nadrealizmu
 - najviac sa venoval publicistike, pracoval ako novinár vo viacerých novinách a časopisoch
 - do literatúry sa uviedol zbierkou **UŤATÉ RUKY** (1935)
 - provokačná zbierka, signalizuje nástup nadrealizmu
 - využíva umelecké postupy **dadaistov** (princíp rozstrihanej básne, vložené detské riekanky do textu, negácia všetkého, čo dovtedy v poézii platilo) a **surrealistov** (krčovitá krása, voľné radenie asociácií, fantázia, obrazotvornosť)
 - básnická zbierka **VODNÉ HODINY HODINY PIESOČNÉ** (1938)
 - už tu nie je toľko slovného „hračkárenia“, hravosti, bezproblémovosti – objavujú sa vážne otázky danej doby – fašizmus, nesloboda
 - verše tejto zbierky predznamenávajú básnickú premenu Rudolfa Fabryho
 - tá premena sa realizovala v básnickej zbierke **JA JE NIEKTO INÝ** (1946)
 - vrcholí tu slovenský nadrealizmus
 - hlavnú myšlienku rozvíja v dvoch pásmach
 - » *Prvé stretnutie s Féneom* – minulosť, tragické zážitky ľudstva, zlo, utrpenie
 - » *Druhé stretnutie s Féneom* – prítomnosť, budúcnosť, odmietanie hrôz vojny, temna, noci, príklon k humanizmu
 - Féneo – vybájaná postava, raz diabol, potom básnikov dvojník
-

Slovenská medzivojnová próza

1. DOM = ROZVÍJANIE REALISTICKEJ TRADÍCIE

Janko Jesenský

1874 – 1945

- básnik, prozaik, prekladateľ
- zemiansky pôvod, významná rodina (Ján Jesenius, + ...)
- otec národne činný (spoluorganizátor Memoranda, Matice slovenskej)
- advokát, účastník 1. svetovej vojny
- v ČSR významné štátne funkcie – viceprezident Krajského úradu v Bratislave
- 1. Slovák s titulom národný umelec
- dezilúzia z nešťastnej lásky, z meštianskej morálky, zo spoločenských pomerov → kritický pohľad na lásku, morálku, meštiansku spoločnosť
- irónia, paródia
- tvoril v dvoch obdobiach:
 - pred prevratom – do roku 1914
 - po prevrate – po roku 1914
 - ťažisko literárnej tvorby predstavuje predvojnové obdobie

- básnická zbierka – básnik slovenskej literárnej moderny

VERŠE

- hlavný motív – motív lásky
- stvára ju rôznym spôsobom – paródiou, iróniou, sebaíroniou, paradoxom
- láska ako menlivý cit
- v centre mestská slečna, vedomá si svojej krásy, túži po spoločenskom postavení, hľadá manžela, ktorý by ju dokázal zabezpečiť
- aj básne s národným motívom – záujem o zem, realitu, povinnosť aktívne sa zúčastniť na riešení národných vecí

- spoločenský román **DEMOKRATI**

- autor reálne zobrazuje udalosti, vlastné skúsenosti z politickej kariéry – autobiografické prvky
- podáva aj satirický obraz doby
- sentimentálne ukončenie príbehu – paródia dobových happy endov
- metóda kontrastu, hyperbola + jazyk mestských vrstiev (úradnícky žargón, ...)
- román sa skladá z dvoch častí
 - 1. časť: hlavná postava – Ján Landík je komisárom okresného úradu, s mäsiarom Tolkošom zakladá spolok Rovnosť
 - Tolkoš sa Landíkovi prizná, že je zaľúbený do slúžky Hany, no hanbí sa ju osloviť, lebo majú rozdielne sociálne postavenie
 - Landík, mravne silný muž, mu ukáže, že je schopný odprevadiť aj chudobné dievča, nedbá na verejnú mienku
 - začne sa s Hanou stretávať a po čase zistí, že mu nie je ľahostajná
 - Tolkoš žiarli, vypisuje listy Landíkovi šéfovi i Landíkovej matke
 - Landíkovi to neprekáža, no vôkol seba cíti spoločenské odsúdenie a postupne si nie je istý, či je múdre kompromitovať sa so slúžkou
 - matka ho poslať k tete na vidiek, aby na Hanu zabudol, šéf ho prekladá na miesto vo veľkom meste
 - 2. časť: dej sa odohráva v Bratislave
 - Landík sa stretáva s advokátom a poslancom Petrovičom, jeho manželkou i dcérou Želkou – moderné mestské dievča
 - Petrovičovci reprezentujú veľkiburžoáznú vrstvu – Jesenský poukazuje na nedostatky tejto vrstvy: egoizmus, karierizmus, korupcia, túžba po majetku
 - dej románu sa končí stretnutím Landíka s Hanou a ich sobášom
 - ich vzťah autor uľahčil tým, že odhalil „panský“ pôvod Hany – bola nemanželskou dcérou statkára

Ladislav Nádaši - Jégé

1866 – 1940

- pochádzal z Dolného Kubína – rodina advokáta
- vyštudoval medicínu (celý život sa jej venoval)
- mal hlboké znalosti z histórie, filozofie, dejín, literatúry, ovládal 7 jazykov,
- v prvých krátkych prózach pseudonym **Ján Grob**, potom sa na 30 rokov odmlčal a venoval sa medicíne, do literatúry vstúpil po roku 1918 s pseudonymom **Jégé**
- je pokračovateľom slovenského realizmu – **kritickorealistické diela**, vplyv najmä Martin Kukučín
- spojený s naturalizmom (Zola) » v jeho diele postava často reaguje pudovo a živelne, prežívajú tí, ktorí sa vedú prispôbiť novým podmienkam
- v dielach hľadá odpoveď na filozofické otázky typu – kto je človek, prečo má toľko zlých vlastností, čo ovplyvňuje jeho povahu, ...
- vrcholné dielo – historický román zo 17. storočia **ADAM ŠANGALA**

- autobiografický román **CESTA ŽIVOTOM**
 - dokument o živote a mravoch predvojnovnej malomestskej spoločnosti
 - príbeh rozpráva záporná postava Ondrej Svoreň
 - negatívna postava, zbabelý, hlási sa ku Slovákom i Maďarom, bojí sa zaujať stanovisko, túži len po osobnom prospechu
 - protipól – Dr. Búroš – cez neho autor vyjadruje svoje postoje, najmä názor na ľudí
 - (Jégého dobré vlastnosti v Búrošovi, zlé vlastnosti v Svoreňovi)
 - Jozef Svoreň pochádzal z ťažkých sociálnych pomerov – mnohohodtná rodina, chorá matka, nedostal ani poriadnu výchovu, ani lásku
 - otec ho naučil, že sa treba prikloniť k tým, ktorí majú moc
 - Svoreň je zbabelý ako Slovák – zaprie svoj pôvod
 - je zbabelý ako milenec – nechá dievča, ktoré s ním pravdepodobne čaká dieťa
 - zradí kamaráta – ten spolu so snúbenicou spácha samovraždu
 - vezme si tehotnú milenkú svojho šéfa, aby sa udržal v administratíve a stal sa bezvýznamným poskokom v politike
 - nepreukáže vďačnosť jedinému človekovi, ktorý mu nezištne pomohol – Dr. Búrošovi, lebo patrí do inej politickej strany
 - až neskôr sa ožení so ženou, ktorá mu pomôže nájsť seba samého
 - ako majster v obracaní kabátov sa po vzniku ČSR stane jedným z prvých „vlasteneckých“ úradníkov
- román **ALINA ORSÁGOVÁ**
 - bratislavská vysokoškolská mládež a jej skazená morálka

SOCIALISTICKÝ REALIZMUS

- umelecký smer, vznikol v 30. rokoch v ZSSR
- nadväzoval na proletárske umenie
- jeho základom bola filozofia marxizmu – leninizmu
- typické čierno-biele videnie
- kladná postava (biela) je robotník, roľník, vojak, „pracujúca inteligencia“
- postava na začiatku nevie, kam sa má zaradiť, je nerozhodná, no v priebehu deja sa pod vplyvom iných – aktívnych ľudí zmení na zapáleného komunistu a aktívne sa zapája do činnosti komunistickej strany
- pomocníkom pri rozhodovaní je skúsený priateľ, súdruh, poriadny straník
- záporná postava je škodca, ktorý nechce opustiť staré poriadny (súkromné vlastníctvo)

Peter Jilemnický

1901 – 1949

- najvýraznejší predstaviteľ socialistického realizmu v medzivojnovom období
- písal poviedky, novely, romány
- v centre jeho záujmu bol vždy obyčajný človek
- narodil sa v Čechách, vyštudoval učiteľský ústav
- po 1. svetovej vojne sa rozhodol žiť na Slovensku, aby pomohol slovenskému školstvu
- dlhé roky pôsobil na Kysuciach
- v roku 1926 odišiel do ZSSR v rámci hospodárskeho programu a po 2. svetovej vojne pôsobil ako kultúrny atašé v Moskve
- prostredie Kysúc, zážitky a skúsenosti odtiaľ sa silno odrážajú v jeho dielach
 - zbierka poviedok **Červená sedma**
 - zbierka noviel **Kompas v nás**
 - socialisticko-realistické romány **Kus cukru**, **Pole neorané**

- román **Víťazný pád**
- novela **O dvoch bratoch, z ktorých prvý druhého vôbec nepoznal**
 - dej sa odohráva na Kysuciach v chudobnej rodine Haviarovcov
 - dej postavený na kontraste dvoch rodín – rodina Vendela Haviara a jeho brata Jozefa Haviara
 - Jozef pracoval dlhé roky v meste, oženil sa s dcérou robotníka
 - brat Vendel s manželkou Terezou a dcérou Bertinou ostal žiť na rodičovskom majetku, ktorý dal poistiť proti požiaru a vysokú poistku s ťažkosťami spláca
 - k majetku má silný vzťah, spolu s tehotnou manželkou ťažko pracujú celý deň, nedoprajú si lepšiu stravu, hromžia na otca, ktorý má stále hlavné slovo v dome
 - v čase hospodárskej krízy sa Jozef vráti s rodinou domov, no Vendel má podozrenie, že sa vrátil len kvôli svojmu podielu z rodičovského majetku
 - obáva sa, že ho chce obráť o jeho právo na otcovský majetok, dokazuje mu, že mu na pôde vôbec nezáleží
 - nenávisť vedie Vendela k tomu, že sa pokúsi podpáliť chalupu, aby dostal vyplatenú poistku
 - brat Jozef mu v tom chce zabrániť, no Vendel sa na neho vyrúti so sekerou
 - z tejto ťažkej situácie Jozefa vyslobodí list od priateľov Mackovcov z mesta a ponuka vrátiť sa do mesta
 - Jozef vidí, že šťastie v rodičovskom dome nenájde ...

Jozef Cíger – Hronský

1896 – 1960

- narodil sa vo Zvolene
- študoval na učiteľskom ústave, pôsobil ako učiteľ na viacerých miestach
- bol tajomníkom a neskôr správcom Matice slovenskej
- v roku 1945 emigroval do Rakúska a skončil až v Argentíne (viedol delegáciu Matice slovenskej do USA » obvinený zo zrady národa)
- strata domova neustále prítomná v dielach
- po roku 1989 previezli jeho pozostatky na Národný cintorín v Martine

- Jozef Cíger Hronský patrí k prvým, ktorí využívajú lyrizáciu textu – približovanie jazyka básnickému jazyku (prirovnania, metafora, ...)
- snaha priblížiť slovenskú prózu európskej próze
- najväčší vplyv na Hronského mal expresionizmus
 - snaha o napätie v texte
 - snaha lepšie, výraznejšie zachytiť vnútorný svet človeka v kritických situáciách
- v tvorbe prevláda sociálna tematika
- všima si ľudí na okraji spoločnosti – dedinského prostredia
- obyčajní ľudia majú mravnú prevahu nad bohatými a mocnými

- je známy najmä knihami pre deti
- dlhé roky pracoval v časopise Slniečko
 - **BUDKÁČIK A DUBKÁČIK**
 - **SMELÝ ZAJKO**
 - **SMELÝ ZAJKO V AFRIKE**
 - **SOKOLIAR TOMÁŠ**

- román **CHLIEB** (1931)

- **JOZEF MAK** (1933)
 - jeden z najlepších medzivojnových románov román

- rôzna interpretácia
 - Jozef Mak – slabá a pasívna postava, ktorá bez odporu prijíma rany osudu (fatalizmus)
 - Jozef Mak – postava, ktorá sa búri proti osudu, napriek všetkým ranám vždy vstane a ide ďalej
- hlavnou postavou je Jozef Mak - čínorodý človek žijúci na horehronskej dedine
- usilovný človek, človek milión (mak), ktorý prijíma svoj osud, koná v súlade so svojou povahou a znáša všetky životné útrapy » zradu milej Maruše, zradu brata Jana, matkinu smrť, smrť ženy July
- „...*Trp, Jozef Mak. Človek - milión si, nuž vydržíš všetko, keďže nie je pravda, že najtvrdší je kameň, najmocnejšia je oceľ, ale pravda je, že najviac vydrží na svete obyčajný Jozef Mak.*“
- časté lyrické pasáže v opise prírodnej scenérie
- príroda je personifikovaná, autor využíva epitetá, prirovnania, metafory
- oslovuje čitateľa
 - keď sa narodil Jozef Mak (ako nemanželský syn matky – vdovy), neštekali ani psy
 - už vtedy sa vedelo, že sa narodil obyčajný človek, ktorý sa bude raz spomínať iba ako človek – milión
 - Jozef Mak prechádza životom ustavične zraňovaný – v detstve ho mlátil starší brat Jano, od mladosti musel znášať biedu – nemal otca, neskôr im zhorela chalupa
 - Ako mládenec musel narukovať a žiť dlho v kasárňach s ľuďmi, s ktorými si vôbec nerozumel
 - Jeho dlhý pobyt na vojne spôsobil aj pretrhnutie puta k jeho veľkej láske Maruši Meľošovej, ktorá sa zatiaľ vydala za jeho brata Jana
 - v mladosti mal ešte dosť síl vydržať rany osudu a brániť sa im (postavil si chalupu), no ďalšie údery (smrť matky, smrť Maruše, smrť manželky July) spôsobili, že už nie je schopný znášať ťažkosti života a začína byť pasívny voči utrpeniu
 - najviac sa trápi pre Julinu smrť, lebo vie, že ho veľmi ľúbila a neverou s Marušou jej veľmi ubližoval
 - Jula nevydržala toto poníženie a zradu, začala chradnúť, až nakoniec pri pôrode druhého synčeka umrela
 - Jozef by rád povedal svojej žene, že ju mal svojím spôsobom rád, no už je neskoro
 - v závere románu vystúpi sám autor, ktorý sa prihovára Jozefovi a prikazuje mu, aby trpel – lebo iba utrpenie prináša očistenie ...

Milo Urban

1904 – 1982

- narodil sa v Rabčiciach v rodine hájnika
- ako 16-ročnému mu umrel otec
- kvôli existenčným problémom nemohol dokončiť štúdium na gymnáziu
- pracoval ako redaktor v mnohých periodikách » počas Slovenskej republiky bol redaktorom časopisu Gardista (protifašistický časopis) » obvinený zo zrad národa » emigroval » násilne deportovaný naspäť do Československa » po návrate v 50. rokoch odsúdený a uväznený, zákaz publikovať)
- Milo Urban patril k prozaikom medzivojnového obdobia, ktorí priniesli do literatúry nové, moderné formy a postupy
- prózu obohatil o niektoré avantgardné prvky – v jeho prózach sú prítomné prvky expresionizmu a lyrizovanej prózy
- v Urbanovej novelistickej tvorbe je citeľný vplyv Kukučína, Vajanského, Kalinčiaka, Dostojevského
 - novela **ZA VYŠNÝM MLYNOM** (1926)
 - je predlohou opery Eugena Suchoňa Krútnava
 - Ondrej Zimoň sa vo veľkom citovom rozpoložení dopustil vraždy bývalého milenca svojej ženy Katreny
 - uzatvorí sa pred svetom, nenachádza pokoj, pije, aby zabudol
 - veľmi sa chce priznať, no bojí sa odhalenia » dráma svedomia
- pre Urbanovu novelistickú tvorbu je typickým postupom hlboký prienik do psychológie človeka, odkryje racionálne poznateľné korene i zdanlivo iracionálne pocity, rozhodnutia, činy, ale osudovosť tým ani nezaniká, ani neprestáva pôsobiť

- základným životným pocitom ľudí Urbanových noviel je, že sa ocitli v nepochopiteľnom cudzom svete, hoci nikdy fyzicky neopustili dôverne známy priestor
- román **ŽIVÝ BIČ** (1927)
 - vrcholné dielo
 - román európskej úrovne (krátko po vydaní preložený do viacerých európskych jazykov)
 - prívlastky románu:
 - **1. VOJNOVÝ ROMÁN**
 - obraz vojny ako bojiska dostal malý priestor
 - poukazuje na to, ako vojna dolieha na obyčajného človeka, ktorý žije „Pánu Bohu za chrbtom“
 - podáva **nepriame svedectvo o neľudskosti vojny** - vojna zničila i životy za frontom, ďaleko od priamych bojov
 - zobrazil dôsledky vojny
 - **majetkové** (rekvizícia majetku, bohatnutie pánov na vojne – Áron, ...)
 - **fyzické** (zmrzačený Ondrej Koreň)
 - **morálne** (alkoholizmus – i u žien – Matajka, ktorá pije po smrti svojho dieťaťa, uvoľnená morálka žien – Krista, ktorá padá do náručia žandárov i vojakov, ktorým ide len o chvíľkové pobavenie, ...)
 - **sociálne** (bieda, hlad, ...)
 - **psychické** (samovražda Evy Hlavajovej, Štefan Ilčík zabíja čatára Rónu, Ráztočania podpália Áronovu krčmu, smrť Ilčíčky, smrť notára Okolického, ...)
 - **2. UNANIMISTICKÝ ROMÁN**
 - *una anima = jedna duša*
 - hoci je román zaľudnený postavami, ťažko možno niektorú z nich označiť ako hlavnú
 - v mnohých situáciách dedina reaguje ako jeden človek, jeden celok – **obyvatelia dediny sú kolektívnym hrdinom**
 - postavy konajú pudovo, pod tlakom silných citov (láska, hnev, nenávisť, strach, zlosť) » vplyv expresionizmu
 - moderné postupy (vnútorný monológ, stvárnenie postáv, spôsob kompozičnej výstavby, ...)
 - dej často prerušovaný a dopĺňovaný lyrickými opismi prírody (metafora, prirovnanie) a tiež opismi prudkých duševných stavov postáv
 - **3. SOCIÁLNO – PSYCHOLOGICKÝ ROMÁN**
 - dominuje sociálny motív a postavy sú verne psychologicky vykreslené
- román má dve časti
 - » **1. STRATENÉ RUKY**
 - stratené ruky = symbol bezmocnosti človeka, pasivity
 - dejiskom je horooravská dedina Ráztoky počas 1. svetovej vojny
 - autor zobrazuje dedinčanov ako jednoliaty celok, oddeľuje ich od vládnucej vrstvy a jej prisluhovačov
 - zhubný vplyv vojny demonštruje na osobných tragédiách dedinčanov
 - autor vystihol vnútorný svet ľudí počas vojny, ich postoje jeden k druhému, ich názory, myšlienkové pochody
 - Adam Hlavaj je symbolom vzbury človeka proti utláčaniu, proti obmedzovaniu slobody
 - vykresľuje obraz ženy Evy Hlavajovej a úlisného notára Okolického
 - predstaviteľmi odporu voči vrchnosti sú Ilčíčka a jej syn Štefan
 - » **2. ADAM HLAVAJ**
 - Adam Hlavaj zbehnú z vojny domov – prvý nájde stratené ruky
 - obyvatelia dediny sa búria proti vojne, chcú zúčtovať so zlom, postupne v nich rastie zlosť
 - v závere sa zlo obráti proti krčmárovi Áronovi – vypália mu krčmu, lebo on profitoval na dedinskom utrpení

- množstvo postáv – väčšinou sú to obeť, no nájdú sa aj negatívne postavy
 - **notár Okolický**
 - mal moc vyprosiť od úradov, aby sa niektorý muž vrátil z vojny
 - z titulu svojej moci sľúbil Eve Hlavajovej návrat muža Adama
 - namiesto toho Evu psychicky vydiera a zneužíva ju
 - **Kúrňava**
 - dedinský udavač
 - sila autorovho psychologizmu je v tom, že negatívnym postavám dáva priestor bojovať so svojím svedomím
 - notára sa zmocňujú výčitky svedomia (Eva sa utopila) a uvažuje, že dieťa, ktoré po ňom ostalo, je jediným dobrým, čo po ňom ostalo
 - Kúrňava najprv udá Adama, no neskôr mu pomôže ujsť a povie mu tiež pravdu o Eve
 - **čatár Róna**
 - bezohľadný človek, vojakov ponižuje, uráža, bije, „stroj na zabíjanie ľudí“
 - školí chlapcov do vojny – nezmyselnými príkazmi
 - zabije ho mladý Ilčík
 - **Ilčíčka**
 - z pokornej a bohabojnej ženy sa stáva rebel
 - dôvodom je smrť jediného syna, za ktorého cíti zodpovednosť
 - nezvládne synovu smrť, preto po jeho smrti ešte viac poburuje ľudí proti vrchnosti, proti vojne
 - v závere si stane na čelo vzbury a vedie dedinčanov proti Okolickému a žandárom (jeden žandár ju prepichne bajonetom)
 - je to najdynamickejšia postava, najviac sa na nej prejavuje živelnosť
 - ako jedna z mála ľudí pomáha Eve Hlavajovej a po jej smrti sa stará o malého Adamka
 - **Adam Hlavaj**
 - dezertér, ktorý sa skrýva v okolí dediny
 - dedina ho uznáva ako istého vodcu
 - trpí kvôli Eve, chce sa pomstiť notárovi Okolickému, ale neurobí tak (hnusí sa mu notárovo slabošstvo a zbabelosť a tiež si uvedomí, že by to bola vražda – on nie je vrah)
 - **Eva Hlavajová**
 - keď otehotnie, stane sa terčom posmechu celej dediny
 - napokon psychický tlak nevydrží a utopí sa v potoku
 - notára nakoniec tiež utopia v potoku – presne na tom mieste, kde zahynula aj Eva
 - **Ondrej Koreň**
 - prostredníctvom neho si dedina začne uvedomovať hrôzy vojny
 - vráti sa zjazvený, nemý, bez ruky
 - jeho odťatá ruka je symbolom vojny i bezmocnosti ľudí

2. DOM = LYRIZAČNÉ TENDENCIE V SLOVENSKEJ MEDZIVOJNOVEJ PRÓZE

ORNAMENTÁLNA PRÓZA

- **znaky ornamentálnej prózy:**

- vychádza z expresionizmu
- stvára skutočnosť tak, aby najlepšie vystihla city a pocity mladej povojnovej generácie
- pesimistické až tragické nálady a životné pocity
- nešťastné postavy a ostrý rozpor medzi ich vnútorným svetom a vonkajším stavom v spoločnosti
- povyšuje tvar literárneho diela na modernú európsku úroveň » formové novátorstvo
- experimentovanie s jazykom a slovom
- kompozícia bez časovej a logickej následnosti – tzv. snový postup

Gejza Vámoš

1901 – 1956

- v jeho prózach – vplyv naturalizmu, expresionizmu, rôznych filozofických učení (darwinizmus, Schopenhauer – pesimizmus, nihilizmus, Nietzsche – filozofia nadčloveka)
- **ZNAKY TVORBY:**
 - EPICKÝ PRÍBEH USTUPUJE DO ÚZADIA
 - PSYCHOLOGICKÁ KRESBA HRDINU NIE JE DÔLEŽITÁ
 - V POPREDÍ FILOZOFICKÁ MYŠLIENKA
- narodil sa v Maďarsku v židovskej rodine
- detstvo prežil v okolí Nitry
- vyštudoval medicínu v Prahe, pracoval ako lekár v Prahe a Piešťanoch
- spolu s Jankom Alexym založil a viedol časopis Svojet' (slovenskí expresionisti)
- 1939 v strachu pred rasovým prenasledovaním emigroval do Číny, neskôr do Brazílie, tu umrel
- debut – zbierka noviel **EDITINO OČKO** (1925)
 - autobiografické črty, zbierku venoval svojim 3 sestrám
 - zbierka odráža autorov pesimistický pohľad na skutočnosť i na človeka, túžba viesť a usmerňovať človeka
 - vyjadrenie svojich pocitov a citov – vplyv expresionizmu
 - témou poviedky – vzťah rozprávača s 9-ročnej sestrou Editkou pred nehodou a po nej – vinou kamarátky prišla o oko (pri písaní úloh jej kamarátka nešťastnou náhodou zhrdzaveným perom poranila pravé oko)
 - kľúčovou myšlienkou je Vámošova nespokojnosť s okolitým svetom, rozvíja preto filozofické úvahy o živote, pocit vlastnej zbytočnosti
 - Editu charakterizuje v porovnaní s ostatnými deťmi – Edita je hlúpučké dievčatko, nemá vlastný názor, nerada filozofuje, je vážna, nekonečne dobrosrdečná, poslušná, učenlivá
 - ani po nehode ne stráca optimizmus, snaží sa utešiť brata, ktorý sa nevie zmieriť so skutočnosťou
- román **ATÓMY BOHA** (1928)
 - expresionisticky ladený román
 - pesimizmus a skepticizmus sa ešte prehĺbil
 - dej sa odohráva v Prahe v nemocničnom prostredí (na venerologickom oddelení)
 - zameriava sa najmä na tragiku ľudského osudu
 - opisuje otrasné prípady ľudí postihnutých infekčnou chorobou – kvapavkou
 - doktor Karol Zurian sa v snahe vyliečiť chorobu sám nainfikuje a robí pokusy na sebe samom
 - paralelne s týmto dejom sa rozvíja aj úbozný príbeh Zuriana a Medúzy – v závere obaja spáchajú samovraždu = neriešiteľnosť spoločenských a mravných problémov
 - úvahy o povolaní lekára a o ľudskej existencii

NATURIZMUS

- *naturizmus* – lat. *natura* (príroda)
- **NATURIZMUS** = najvyššie štádium lyrizačných tendencií – zobrazuje človeka s prírodou
- hlavní predstavitelia prózy natrizmu
 - **ĽUDO ONDREJOV**
 - **DOBROSLAV CHROBÁK**
 - **MARGITA FIGULI**
 - **FRANTIŠEK ŠVANTNER**
- tvorba týchto autorov sa považuje za jeden z vrcholov slovenskej prózy
- vstupujú do literatúry jednotlivo, ale ich tvorba má toľko spoločných čŕt, že vytvárajú smer / prúd
- próza naturizmu sa rozvinula najmä v rokoch 2. svetovej vojny
- v ich tvorbe badať vplyv francúzskych a švajčiarskych regionalistov (Ramuz, Giono)
- príklon spisovateľov k prírode ovplyvnila aj doba – hrozba fašizmu a vojny
- snažili sa nájsť životné hodnoty v samotnom človeku a v prírode
- nesústreďujú sa na spoločnosť a na jej problémy, ale na základné životné hodnoty, na medziľudské vzťahy a na vnútorný svet svojich postáv
- vo svojich dielach uplatňovali moderné rozprávačské a kompozičné postupy, obohatili prózu o mnohé prvky
- **CHARAKTERISTIKY:**
 - 1 – **dominantné prostredie = príroda / dedina**
 - príroda nie je len obyčajná kulisa, je označovaná takmer ako živý organizmus – živel, ktorý je pre človeka útočiskom – ak do nej vstupuje s pokorou (ak sa správa k prírode ako sa patrí)
 - **v kontraste stojí mesto a jeho morálka** – v zásade predstavuje negatívne prostredie – má to svoje spoločenské pozadie: autori sú sklamaní z usporiadania republiky a utekajú do prírody, kde nachádzajú hodnoty, ktoré potrebujú
 - hodnoty – priateľstvo, čistota vzťahov, ...
 - 2 – **rozdelenie sveta**
 - TAM HORE = príroda, hory, neskazení ľudia, láska, pokoj, ...
 - TAM DOLE = dediny, mestá, nepravosť, závisť, ...
 - 3 – **oslabený dej**
 - dej / príbeh je oslabený, skromný, na druhej strane je tu veľmi silný až expresívny opis, ktorý umocňuje atmosféru
 - dôraz položený na vnútornom svete postavy, na jej prežívaní udalostí
 - 4 – **mýticko – rozprávkový charakter**
 - príbehy sa často odohrávajú na hranici medzi realitou a fantáziou, snom » v mýtickom, rozprávkovom, baladickom svete
 - 5 – **baladickosť**
 - väčšinou tragický koniec
 - 6 – **subjektívnosť rozprávača**
 - rozprávač je často prítomný v príbehu / v texte v 1. osobe = JA - ROZPRÁVANIE
 - 7 – **nadčasovosť**

- kategória času nie je dôležitá
- z príbehu nie je zrejmé obdobie, čas, v ktorom sa odohráva
- čas sa meria len z biologického hľadiska – vekom postavy, striedaním dňa a noci, ročných období, ...
- autori nezobrazujú historické ani spoločenské prostredie

8 – lyrizácia

- jazyk blízky jazyku poézie
- obraznosť – prirovnania, metafory

9 – krátka próza

- najčastejšie žánre novela, poviedka (román menej)

10 – výnimočné postavy

- hlavné postavy sú výnimoční, zvláštni ľudia, ktorí žijú v dôvernom zväzku s prírodou, často sú vyčlenení z dedinského kolektívu
- konajú pudovo, živelne, pod vplyvom silných emócií, sú hlboko citovo založení
- delia sa na kladné a záporné (záporná postava býva aktívnejšia)

11 – ľudová slovesnosť

- využívajú prvky ľudovej slovesnosti, najmä rozprávok » jazyk, kompozícia, symbolika čísel, zvieratá ako symboly dobra, konflikt dobra a zla, ...

12 – témy: priateľstvo, láska, detstvo, domov, češť

- tieto charakteristiky sa neuplatňujú s rovnakou intenzitou v všetkých autorov, najvýraznejšie sa prejavili u Švantnera

Margita Figuli

1909 – 1995

- narodila sa vo Vyšnom Kubíne
- pracovala ako úradníčka v banke, neskôr sa živila ako profesionálna spisovateľka

• znaky tvorby:

- **dominancia sociálnych motívov**
- **prítomnosť kresťanskej morálky**
- **postavy sú rozdelené na dobré a zlé**
- **ženské hrdinky zápasia s nepriateľským svetom**
- **rozprávačom je postava z príbehu**
- **v deji sa strieda napätie a uvoľnenie**
- **príroda rámcuje dej, je v pozadí**

• novela **TRI GAŠTANOVÉ KONE**

- novela má kompozíciu rozprávky – hrdina musí splniť istú úlohu, aby dosiahol svoj cieľ
- postavy sú rozdelené na dobré (Peter, Magdalénin otec) a zlé (Jano Zápotočný, Magdalénina matka)
- autorka sa sústreďuje na vnútorný svet postáv, ich vzájomné vzťahy, konkrétny čas deja nie je dôležitý
- motív koní – kľúčová úloha – kone symbolizujú čistotu, dobro, silu
- Peter a Magdaléna sú stelesnením sily, nezničiteľnej lásky, sú symbolom neustále platných etických hodnôt a morálnych zásad

Dobroslav Chrobák

1907 – 1951

- narodil sa v Hybe na Liptove
 - už počas technických štúdií sa zaujímal o literárny a kultúrny život
 - prvé práce uverejňoval časopisecky – Elán, Slovenské pohľady
 - väčšina jeho diel končí šťastne, harmonicky » paralela s Kukučinom
-
- v roku 1937 debutoval knižne zbierkou poviedok a noviel **KAMARÁT JAŠEK**
-
- poviedka **KAMARÁT JAŠEK**
 - zrejmy kontrast: dedina x mesto / dedina = čistota, mesto = zlo, deformácia
 - mladý rubár Jašek ľúbi dedinské dievča Etelku, ktorú zväbi mestský fičúr Chrchliak - v meste ju núti k prostitúcii
 - pomocou strýca Sojčiaka a vlastným úsilím sa Jaškovi podarí dostať Etelku späť do hôr
 - návrat do prírody = návrat k prirodzenosti a čistote
 - v tejto poviedke sa prejavil sa Chrobákov typický znak – motív viny a trestu
 - Chrobákovým hrdinom je vždy dedinský človek – je pracovitý, úprimný, čestný, rád pomôže
 - postavy sú vykreslené od tajomna k reálnu
 - príroda vytvára atmosféru a predpovedá konanie postáv
 - časté témy: láska muža a ženy, vzťah muža k prírode, morálne problémy
-
- poviedka **NÁVRAT ONDREJA BALÁŽA**
 - po 17 rokoch sa beznohý Ondrej vracia zo zajatia domov, láka ho domov, rodina, žena, dieťa, ...
 - 1. šok – pred dedinou nájde svoje meno na pamätnej tabuli obetí, vtedy si uvedomí, že žena na neho nečaká, lebo ho považuje za mŕtveho
 - následne sa dozvedá, že žena sa znova vydala a ich spoločné dieťa umrelo
 - stojí pred zásadným rozhodnutím » buď sa žene prizná, kto je, alebo sa zatají
 - nakoniec zaprie sám seba, čo prezrádza jeho vnútornú silu a charakter – nechce jej vstupovať do „nového“ života
 - pri odchode z dediny dopíše na pamätnú tabuľu dátum smrti
-
- Chrobákov umelecký talent sa najviac prejavil v novele **DRAK SA VRACIA** (1943)
 - Chrobák tu smeruje k pozitívnemu vyústeniu príbehu
 - toto vyústenie podčiarkuje rozprávkový ráz prózy
 - novela má všetky znaky naturizmu – autor využíva výrazové prostriedky lyriky (metafory, personifikácie, prirovnania, epitetá, ...), odohráva sa v prírodnom prostredí, má rozprávkový dej, baladický charakter, ...
 - autor nazval túto novelu rozprávaním o „hľadaní stratenej cti, lásky a dôvery ľudí“
 - hlavnými postavami sú Martin Lepiš Madlušovie, prezývaný Drak, Šimon Jariabek a jeho žena Eva
 - nik nevedel, kde sa Drak vzal, odkiaľ prišiel, jedného dňa pred rokmi ho našiel poloslepý starý Lepiš Madlušovie, keď sa vracal domov z jarmoku, kôň sa spriečil, zastal a nechcel sa pohnúť a vtedy našiel gazda na ceste skrehnuté detské teličko, zľutoval sa nad ním, zobral ho, vychoval a naučil hrnčiarskemu remeslu
 - keď starý Lepiš záhadne umrel, zostal Drak žiť v starej vyžihárni za dedinou – sám proti všetkým, všetci proti nemu, okrem najkrajšej dievčiny Evy, ktorá sa do švárneho mládenca zaľúbila
 - Drak nevedel splynúť so životom dedinčanov, tí ho nenávideli a všetko zlé, čo sa v dedine prihodilo (oheň, povodeň, hlad, choroba), pripisovali jeho prítomnosti
 - boli presvedčení o tom, že Drak má čarodejnú moc a je príčinou všetkých živelných pohrôm
 - provokoval ich svojou sebestačnosťou, silou, samotárstvom
 - rozhodli sa teda, že sa ho zbavia ... po mnohých neúspešných vražedných pokusoch ho jedného dňa našli pastieri v jame na hlinu s rozbitou hlavou v bezvedomí
 - zachránila ho milujúca Eva, ktorá ho ošetrovala a keď sa Drak ako-tak vystrábil, bez rozlúčky zmizol
 - roky ho Eva čakala, no keď sa nevracal, vydala sa za Šimona Jariabka, žiarlivca, ktorého nikdy neľúbila
 - prešli roky a v dedine nastal hlad, bieda
 - v horách, kde sa pásol dobytok, vznikli požiare a hrozilo, že dobytok zahynie
 - richtár s chlapmi v krčme rozoberali zúfalú situáciu, no nenašiel sa nik, kto by bol ochotný zachrániť dobytok
 - zrazu sa ako zjavenie objavil vo dverách Drak – cez jedno oko mal pásku, na líci hlbokú jazvu

- aby sa očistil v očiach dediny, podujal sa priviesť stádo z hôr do dediny, na tejto výprave ho mal sprevádzať práve Šimon – jeho sok v láske
- Šimon si však zle vysvetlí Drakovo stretnutie s Poliakmi (myslí si, že Drak im predáva stádo), zbehne teda do dediny, označí Draka za zradcu a podpáli mu chalupu
- Drak bojoval do posledných síl, aby zachráni stádo a v poriadku ho priviedol do dediny ako víťaz
- bojoval o svoju česť, o svoje šťastie s novou životnou partnerkou, o prijatie do dedinského spoločenstva

František Švantner

1912 – 1950

- narodil sa v Bystrej
- vyštudoval učiteľský ústav v Banskej Bystrici
- pôsobil ako učiteľ, referent Matice slovenskej, venoval sa literárnej činnosti
- **znaky tvorby Františka Švantnera:**
 - **myšlienka, že strach robí z človeka zviera a vtedy vyplávajú na povrch pudy**
 - **konflikt: tajomno – reálne**
 - **dominuje sen a podvedomie**
 - **hrdina je zmietaný vášňami a odhaľuje svoje nekontrolovateľné vnútro**
 - **postavy sa vyvíjajú – od reálnych k tajomným**
 - **víťazí živelnosť, ktorá vstupuje do života postáv a ovplyvňuje ich konanie**
 - **silná personifikácia prírody**
 - **nezáujem o spoločenské problémy**
 - **konfrontácia života a smrti**
 - **v prózach je vždy prítomná smrť a jej príčina je zahalená tajomstvom**
 - **rozprávač nie je vševediaci**
 - **kompozícia: od jednoduchého k zložitému**
 - **autor zatajuje a znejasňuje dej**
 - **príroda je súčasťou postáv, tvorí s nimi jednotu – ochraňuje ich tajomstvá**
- **súbor noviel MALKA**
 - zvláštna, tajomná atmosféra
 - zvláštne psychologické stavy postáv – strach, vášeň, úzkosť, posadnutosť, ...
 - do deja zasahuje osud i tajomná vyššia moc
 - príbeh sa odohráva v prostredí slovenských hôr, nezasahuje tam civilizácia
 - hrdinovia sa správajú pudovo, živelne
 - **MALKA, PIARGY, AŤKA, HORIACI VRCH, STRETNUTIE, ...**
 - **poviedka Malka**
 - príbeh rozpráva v prvej osobe valach (vystupuje bez mena), zamiluje sa do Malky, mlčanlivého, hanblivého dievčaťa, ktoré je slúžkou u krčmára, ktorý sa pred pár dňami vybral na jarmok, ale odvtedy ho nikto nevidel
 - Valach, hoci Malku takmer nepozná, si ju chce vziať za ženu, ona sa nevie rozhodnúť, povie mu, že sa musí opýtať brata a na druhý deň mu dá odpoveď
 - na salaši sa zjaví čudný, hrozivo vyzerajúci človek, nikto ho nepozná, iba bača, s ktorým sa potajomky o niečom dohovárajú, muž nemá ani meno, iba prezývku – Šajban
 - Malka na druhý deň odkáže valachovi, aby prstene nekupoval – nevydá sa za behu
 - keď sklamany valach zbadá Malku so Šajbanom, myslí si, že je to jej milý a kvôli nemu ho odmietla
 - zbadá, že Šajban dáva Malke zakrvavenú košeľu a z rečí vyrozumie, že on zabil krčmára, valach ho zo žiarlivosti udá žandárom

- o keď sa s tým pochváli Malke, tá mu povie, že Šajban je jej brat, po vražde krčmára, ktorého zabil pre peniaze, chcel utiecť do Ameriky a odtiaľ poslať peniaze Malke, aby mohla prísť za ním
 - o Malka uteká na miesto, kde sa skrýva Šajban, aby ho upozornila, už je však neskoro, prichádzajú žandári
 - o valach, ktorý sa tiež vybral za Šajbanom, aby ho varoval, zmätie žandárov, riskujúc vlastný život, kým žandári strieľajú na valacha, Šajbanovi sa podarí utiecť
 - o valach sa teší, že Malka mu teraz istotne odpustí, na salaš sa vráti až ráno, čaká ho tam Malka, ale mŕtva – zasiahnutá guľkou žandárov
- román **NEVESTA HŔĽ**
 - o vrchol slovenského naturizmu – autor personifikuje každú zložku románu
 - o prírodu zobrazuje ako živú bytosť, vrchy sa rozprávajú medzi sebou, prihovárajú sa hrdinovi, dokážu sa premeniť na vlka – samotára alebo na záhadného tuláka
 - o svet vrchov symbolizuje **Zuna** – tajomná poloreálna – polofantastická mýtická bytosť
 - o vzťah hlavného hrdinu **Libora** k prírode, k Zune a k démonickému **Tavovi** je hlavnou náplňou románu
 - o dej románu má iracionálny, mýtický charakter
 - o dôležitú úlohu hrajú sny, vízie, fantastické prvky
 - o románom *Nevesta hŕľ* sa zavíril vývin prózy naturizmu
 - o po roku 1945 hľadali spisovatelia iné spôsoby zobrazovania skutočnosti, pretože nová doba už nebola vhodná na experimenty

Slovenská medzivojnová dráma

- v tomto období vznikli na Slovensku tri profesionálne divadlá
 - o SLOVENSKÉ NÁRODNÉ DIVADLO V BRATISLAVE
 - o VÝCHODOSLOVENSKÉ NÁRODNÉ DIVADLO V KOŠICIACH
 - o SLOVENSKÉ ĽUDOVÉ DIVADLO V NITRE
- formovanie slovenského divadelníctva zložitá – málo slovenských hercov, režisérov, dramaturgov, hier
- rozvoj drámy zaostával za prózou a poéziou
- od konca 20. rokov – hry slovenských autorov: **Jozef Gregor – Tajovský, Ivan Stodola, Július Barč – Ivan**
- prví profesionálni herci: **Andrej Bagar, Ján Borodáč, Hana Meličková**

Július Barč – Ivan

1909 – 1953

- narodil sa v Krompachoch
- bol evanjelickým kňazom, neskôr tajomníkom Slovenskej národnej knižnice v Martine
- do literatúry vstúpil krátkymi prózami, ale uznanie a úspech dosiahol ako dramatik
- **Július Barč – Ivan takmer výlučne – okrem jednej satirickej veselohry – písal problémové hry, často s tragizujúcimi prvkami**
- v satirickej hre **MASTNÝ HRNIEC** sa vysmieval malomestskému úplatkárstvu, karierizmu a ľudskej pretvárke
- vrcholným a najznámejším dielom je dráma s tragickým zakončením **MATKA**
 - hra o novodobom Kainovi a Ábelovi, no na rozdiel od biblického príbehu sa nekončí bratovraždou, lebo ju prekazí láska matky odhodlaná a idúca až na smrť
 - príbeh sa odohráva v baníckej rodine, hlavná hrdinka Anna sa podobne ako iné banícke ženy strachuje o život svojich synov, o muža prišla dávnejšie pri veľkom banskom nešťastí
 - Anna to má ešte ťažšie, lebo prežíva svoje muky a obavy dva razy: prvý raz vo svojich podivných predtuchách a druhý raz, keď sa jej tušenia naplnia

- Anne sa zazdalo, že z Ameriky sa vráti domov jej syn Paľo, tuší, že sa stane niečo zlé, lebo kým bol Paľo v Amerike, jeho brat Jano mu zobral nielen majetok, ale prebral mu i dievča
 - tak sa aj stalo, Paľo skutočne prišiel domov a Jano sa s ním nevie znieť
 - matka má ďalšie, hroznejšiu predtuchu – vidí, ako v bitke Jano prekole svojho mladšieho brata Paľa
 - matka preto Paľa žiada, aby odišiel z domu, predstiera nenávisť a doslova ho vyháňa z domu
 - Paľo je nešťastný a znechutený odchádza k rodičom svojej niekdajšej milej Katky
 - čoskoro sa obidvaja mladí presvedčia, že ich láska trvá naďalej, no matka vie, že Jano to neznesie a pomstí sa Paľovi
 - onedlho Paľo pochopí, že matka nenávisť iba predstierala, má ho stále rada a rozhodne sa ju navštíviť
 - vtedy sa matka rozhodne postaviť sa proti osudu, ktorý jej naznačila vidina – vymyslí spôsob, ako zachrániť syna
 - už nezabráni tomu, aby sa synovia stretli, naopak, sama pripraví toto stretnutie – keď má prísť k osudnému boju jej synov, zhasne svetlo a nastaví svoju hrud' namiesto Paľovej
 - bratia sa zmieria nad mŕtvou matkou
- ďalšie hry **NEZNÁMY** a **DVAJA** sú poznačené expresionizmom, existencializmom a prvkami absurdnej drámy
 - zaoberá sa zložitými psychologickými a etickými problémami, skúma vnútro človeka

Ivan Stodola

1888 – 1977

- patrí k najplodnejším autorom medzivojnového obdobia
 - nadviazal na realistické tradície
 - pohľad na dedinského človeka obohatil o analýzu jeho duševného rozpoloženia
 - pomocou humoru, satiry, grotesky poukázal na chyby a deformácie spoločnosti
 - vytvoril celý rad figúrok z malomestského prostredia – zosmiešnil malomeštiacku nadutosť, hlúposť, zaostalosť
 - písal komédie, satirické hry, tragédie, historické hry
- narodil sa v Liptovskom Sv. Mikuláši
 - štúdium medicíny » lekár, vysokoškolský pedagóg
 - venoval sa liečeniu tuberkulózy
 - po vzniku ČSR vysoký štátny úradník v zdravotníctve
 - v 50. rokoch v zinscenovanom procese obvinený zo sabotáže, odsúdený na 8 rokov väzenia, konfiškácia majetku
- veselohry
 - **ČAJ U PÁNA SENÁTORA** (malé mesto v čase príprav na voľby)
 - zobrazil pokryteckosť malomešťanov a vysmieval sa ich obmedzenosti a pachteniu sa za politickou mocou
 - **JOŽKO PÚČIK A JEHO KARIÉRA**
 - kritizuje pokrivený humanizmus (sfilmované – hlavné úlohy Jozef Króner a Eva Krížiková)
 - hlavnou postavou je svedomitý, dobrácky úradník Jožko Púčik, zamestnanec dobročinného spolku Humanitas
 - jeho nadriadený – podvodník a bezcharakterný človek Rohatý – ukradne peniaze a z krádeže obvinia Jožka
 - historická dráma
 - **MARÍNA HAVRANOVÁ**
 - obdobie 1848/49

Stodolovou najznámejšou hrou je tragédia **BAČOVA ŽENA**

- námet – návrat muža, ktorý bol pokladaný za mŕtveho – bol po 1. svetovej vojne aktuálny
- hlavná hrdinka Eva sa dostáva do zložitej situácie, z ktorej nenachádza iné východisko, iba smrť
 - v 1. dejstve sa otvára idylický obraz bačovej ženy Evy a jej dvoch synov Ondríka z prvého manželstva a Miška z druhého manželstva

- ich pohodu naruší príchod svokry, ktorá Eve nenávisťne vyčíta, že sa opäť vydala, vyhadzuje jej na oči zlé hospodárenie a nedostatok pokory pred panstvom a do srdca vnúčika zasieva neistotu a strach
- zo svokriných výčitiek ju vytrhne až príchod jej muža Miša, ktorý prináša zaujímavé novinky – v dedine sa rozniesol chýr, že svätajurské panstvo kúpil akýsi Amerikán
- prvé dejstvo vrcholí príchodom toho tajomného muža do tejto domácnosti – Eva v ňom spoznáva svojho prvého muža Ondreja, o ktorom si myslela, že jej mŕtva, pretože to potvrdili aj úrady
- v 2. dejstve stoja oproti sebe sokovia v láske – Ondrej žiada Evu, aby sa k nemu vrátila, dáva na ňu prepísať celý majetok a Miša posiela do Ameriky s tým, že mu zaplatí cestu, vybaví slušné miesto a pridá ešte aj 15000 dolárov
- Mišo súhlasí, ale len ak pôjde spolu s Evou, Ondrej nesúhlasí a kruto rieši situáciu: vyháňa Miša zo svojho panstva, zbavuje ho postavenia baču
- keď za ním príde zdesená Eva a prosí ho o zmilovanie, vyhráža sa jej, že jej vezme syna
- Eva argumentuje tým, že prešlo dlhých 5 rokov, pretíkala sa životom ťažko ako vdova a z toho biedneho položenía ju zachránil práve Mišo, preto ho nemôže odvrhnúť
- Ondrej jej vtedy vysvetlí, čo sa stalo: po dvoch rokoch driny v americkej bani, keď sa už s našetrenými dolármi zbieral domov, došlo k banskému nešťastiu a keď sa prebral, okrem dolárov za košeľou nemal nič a nič si nepamätal
- chýbali mu doklady, priatelia, celé roky zápasil o svoju identitu, až raz mu zišlo na um zájsť do Chicaga, či by na úradoch nemali o ňom nejaké doklady a záznamy
- cestou vlakom sa stane dopravná nehoda, udrie si hlavu a vtedy si na všetko spomenie, je Ondrej Muranica, bača a prvou loďou sa vráti domov
- cestou sa stavil na pozemkovom úrade, aby kúpil aspoň kus poľa, no za doláre môže kúpiť celé panstvo
- zmätená Eva beží domov, zamkne sa v izbe a neviem, čo robiť, Mišo odchádza z domu zožieraný žiarlivosťou, keď sa dopočul, že Eva bola za Ondrejom
- dej sa dramaticky vystupňuje v 3. dejstve – Eva beží v noci za svojím mužom Mišom na salaš a prosí ho, aby spoločne odišli do Ameriky, on jej oznámi, že sa už rozhodol a berie so sebou malého Miška, ona nech si zostane doma, keď je už veľkou paňou
- na salaš príde aj Ondrej, ktorý im obidvom oznamuje, že Ondřík je už u neho a nemieni ho Eve vrátiť
- medzi chlapmi sa strhne bitka, Eva nezvládne rozdelenie detí, materinský cit je silnejší ako láska a ťarchy osudu sa zbaví jedine samovraždou: umiera so slovami na perách: „*a teraz ma už máte obaja*“ ...